

VANHUSTYÖN TIETOKIRJASTO

ARTIKKELI 1

MONINAINEN IHMINEN

YHDENVERTAINEN VANHUUS -PROJEKTI

Sisällys:

1 Sukupuolen moninaisuus

1.1 Transsukupuolisuus

1.2 Oma sukupuoli näkyväksi: sukupuolen korjaaminen ja vahvistaminen

1.3 Muunsukupuolisuus (transgenderiys)

1.4 Transvestisuus

1.5 Intersukupuolisuus

2 Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus

2.1 Heteronormi ja hetero-oletus

3 Queer

MONINAINEN IHMINEN

Tässä artikkelissa avataan tällä hetkellä käytössä olevia sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen liittyviä käsitteitä. Sukupuolen moninaisuus käsittää kaikki tavat kokea ja elää todeksi omaa sukupuoltaan. Ihmisillä on lisäksi oma ainutlaatuinen seksuaalinen suuntautumisensa, joka tarkoittaa sitä, keneen henkilö tuntee eroottista, romanttista ja/tai emotionaalista kiinnostusta.

Ikäihmisille suunnatussa toiminnassa sekä vanhuspalvelujen asiakkaina on mukana sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Sukupuolivähemmistöillä tarkoitetaan esimerkiksi transihmisiä ja intersukupuolisia. Transihmiset on kattotermi, jolla viitataan transsukupuolisiin, muunsukupuolisiin (transgendereihin) ja transvestiitteihin. Puhuttaessa seksuaalivähemmistöistä puhutaan yleensä lesboista, homoista ja biseksuaaleista. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä voidaan käyttää yhteistä lyhennettä hlbtqi, joka tulee sa-

noista homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset, intersukupuoliset ja queerit. Lyhenteestä on myös muita versioita ja aihepiirin käsitteistö muuttuu ajan myötä.

Käsitteiden avaaminen on haasteellista, sillä niillä on mahdotonta tavoittaa ja kuvata tyhjentävästi kaikkien ihmisten kokemuksia. Kaikki transihmiset tai homot eivät ole samasta puusta veistettyjä, eivätkä kaikki tässä artikkelissa esitetyt käsitteet kosketa kaikkia vähemmistöön kuuluvia ihmisiä samalla tavalla. Ihmiset itse määrittävät seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoli-identiteettiään muillakin sanoilla. Vaikka käsitteet ovat muuttuvia, perusasioiden tunteminen sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuudesta on osa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen asiantuntijuutta.

Suomen translain uudistaminen oli artikkelin kirjoitushetkellä kesällä 2014 kesken.

1 SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Vanhustyön kentällä, kuten myös laajemmin yhteiskunnassa, monet käytännöt ja toimintamallit ovat rakentuneet sukupuolinormin ympärille, jonka mukaan on olemassa vain kaksi sukupuolta. Usein ajatellaankin, että ihmiset voivat olla vain joko naisia tai miehiä, tai että heidän tulee käyttäytyä tai vastata ulkoiselta olemukseltaan jonkinlaista norminaista tai -miestä. Mitä mieheys ja naiseus lopulta ovat? Kuinka moni ihminen viime kädessä mahtuu stereotyyppisiin malleihin miehestä tai naisesta?

Sukupuolen kokemisessa sekä ilmaisussa on erilaisia tapoja. Ihminen voi esimerkiksi kokea olevansa sekä mies että nainen tai ei kumpaakaan, eli hän voi elää nainen-mies-jaottelun välimaastossa tai ulkopuolella. Jotkut ihmiset eivät halua lainkaan määritellä sukupuoltaan.

Sukupuolen moninaisuuteen liittyy keskeisesti käsitteet sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu. Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa kokemusta omasta sukupuolesta naisena, miehenä, ei

[Seta.fi/materiaali](https://seta.fi/materiaali) > *Opas sukupuolen moninaisuudesta (2014), 2. korjattu painos*

kumpanakaan tai jonakin muuna. Jokaisella meistä on oma tapamme kokea sukupuoli. Sukuelimet tai muu keho ei kerro suoraan yksilön sukupuolesta. Ihminen voi kokea olevansa myös sukupuoleton. Tämä tarkoittaa sitä, ettei ihminen samaistu mihinkään sukupuoleen.

Sukupuolen ilmaisu sisältää kaiken yksilön toiminnan ja käyttäytymisen, jolla hän ilmaisee itselleen ja muille olevansa nainen, mies tai jotain muuta. Me kaikki ilmaisemme sukupuoltamme tietoisesti tai tiedostamattamme. Sukupuolen ilmaisua on esimerkiksi pukeutuminen ja meikkaaminen.

Transtukipiste.fi > Tietoa sukupuolesta

1.1 TRANSSUKUPUOLISUUS

Transsukupuolisen henkilön sukupuoli on eri kuin se sukupuoli, johon hänet on syntymässä määritelty tai lapsuudessa kasvatettu. Esimerkiksi syntymässä tytöksi määritelty henkilö kokee olevansa poika. Monille transsukupuolisille oma keho tuntuu vieraalta ja aiheuttaa voimakasta ahdistusta. Ihmisellä voi olla jatkuva syvä toive olla toista sukupuolta. Tästä kokemuksesta käytetään nimeä sukupuoliristiriita. Sukupuoliristiriitaa kokeva henkilö voi hakeutua sukupuolen korjaushoitotarpeen arviointiin. Hoitamaton sukupuoli-ristiriita on terveys- ja hyvinvointiriski.

Vanhimmilla ikäluokilla ei ehkä ole ollut nimeä omalle sukupuolen kokemukselleen, sillä aiheesta ei ole ollut saatavilla asiallista tietoa. Heillä ei myöskään ole ollut samankaltaista mahdollisuutta sukupuolen korjaushoitoihin kuin nykyisin. Useat ihmiset ovat joutuneet käsittele-

mään sukupuoli-identiteettiään yksin. Monelle tämä on tarkoittanut niin sanotusti kaapissa elämistä ja todellisen itsensä salaamista.

Usein sukupuolen korjausprosessiin lähteminen työikäisenä koetaan haastavana. Eläkkeelle pääsy, omien vanhempien kuolema tai lasten muutto pois kotoa on voinut tarkoittaa monelle transsukupuoliselle, että vasta tällöin on voinut antaa itselleen luvan olla täysin oma itsensä.

Vanhuspalvelujen asiakkaaksi voi tulla henkilö, joka on korjannut sukupuoltaan tai henkilö, jolla ei ole koskaan ollut mahdollisuutta korjata sukupuoltaan vastaamaan koettua sukupuoltaan tai saada apua sukupuoli-ristiriidan käsittelyyn. Tällöin läheinen tai ammattilainen voi auttaa henkilöä identiteettiin liittyvissä pohdinoissa hyväksymällä sen, mitä toinen kokee.

1.2 OMA SUKUPUOLI NÄKYVÄKSI:

SUKUPUOLEN KORJAAMINEN JA VAHVISTAMINEN

Sukupuoliristiriita tarkoittaa, että ihmisen tunne omasta sukupuolesta ei vastaa hänen kehoaan eikä toisten hänessä näkemää sukupuolta. Kokemukset sukupuoli-ristiriidasta ovat yksilöllisiä ja vaihtelevia. Ihminen voi kokea voimakasta itseinhoa tai häpeää kehoaan kohtaan. Esimerkiksi aja-

tus vanhenemisesta kehossa, jota ei koeta omaksi, voi tuntua raskaalta. Henkilön kokemus omasta sukupuolesta on todellinen. Tässä luvussa käymme läpi sukupuolen korjaukseen liittyä kysymyksiä.

Jotkut transihmiset ovat kokeneet vahvasti jo

lapsena olevansa eri sukupuolta. Toiset taas pohjivat sukupuoli-identiteettiään nuoruudessa tai vanhemmalla iällä. On tärkeää, että ihmisillä on mahdollisuus saada tukea sukupuoli-identiteettiin liittyvien kysymysten pohtimiseen. Sukupuoliristiriidan käsittelemiseen voi saada tukea esimerkiksi Setan Transtukipisteen vertaistukiryhmistä. Rohkeus olla oma itsensä on ihmisen voimavara.

Henkilö voi kokea tarvetta korjata sukupuoltaan parantaakseen hyvinvointia ja tullaan vihdoinkin nähdyksi sekä kohdatuksi omassa sukupuolestaan. Sukupuoltaan korjaavan henkilön kannalta kyse ei ole sukupuolen vaihdosta, koska kokemus omasta sukupuolesta ei muutu.

Sukupuolen korjaus on yksilön näkökulmasta moniulotteinen ja monivaiheinen prosessi. Se ei ole pelkästään - tai joidenkin kohdalla ollenkaan - lääketieteellisiä tutkimuksia, hoitoja ja kirurgisia toimenpiteitä sisältävä kokonaisuus. Se merkitsee yksilön ja/tai hänen ympäristönsä sosiaalista ja psykologista kasvua ja kehitystä. Siihen voi kuulua muun muassa itsensä hyväksyminen, ulos tuleminen sekä asian läpikäyminen läheisten kanssa. Henkilö voi arvioida omaa maailmankuvaansa ja elämäntarinaansa sekä jäsentää ja nimetä omia kokemuksiaan uudelleen. Prosessin kuluessa sukupuoltaan korjaava henkilö saattaa luopua lapsuudesta tai nuoruudesta asti käytössä olleista psykologisista selviytymis- ja puolustautumiskeinoista, joita hän on tarvinnut sukupuoliristiriitansa kestämiseen. Prosessiin kuuluu lisäksi se, että suhdetta omaan kehollisuuteen sekä myös seksuaalisuuteen käydään läpi uudelleen.

Suomessa ei ole yläikärajaa hoitojen aloittamiselle. Omaa sukupuoli-identiteettiä ja mahdollista hoitoa voidaan harkita myös keski-ikä jälkeen. Ammattilaisen on hyvä tietää, miten sukupuolen korjausprosessiin voi hakeutua, missä hoitoa Suomessa annetaan ja mitä asioita hoitoon liittyy. Näin hän voi tarvittaessa neuvoa asiakasta ymmärtämään millaisesta prosessista on kyse. Henkilön transtaustaa ei ole syytä nostaa esille, jollei se erityisesti liity trans-tutkimuksiin, seurantaan tai lääkehoitoon. Tämä tulee muistaa myös kirjaamisessa. Palveluissa transsukupuoliset kohdataan joko naisina tai miehinä. Lisäksi on tärkeää huomioida, että henkilöllä voi olla käytössä hormonilääkitys, jonka jatkuvuudesta ja vaikutusten seurannasta tulee huolehtia.

Joitakin yksittäisiä sukupuolen korjaamiseen liittyviä tutkimuksia ja kirurgisia toimenpiteitä on tehty Suomessa jo 1950-luvun lopulla (ks. Suhonen 2007). Joillekin sukupuolen korjaus on tullut mahdolliseksi 70-luvulla (ks. Huuska 2014). Osa transsukupuolisista ihmisistä on käynyt sukupuolen korjaamiseen liittyvissä leikkauksissa ulkomailla. Transihmisillä voi siis olla mitä erilaisimpia kokemuksia sukupuolen korjaamisesta.

Sukupuolen vahvistaminen

Omaksi koettu sukupuoli voidaan vahvistaa juridisesti, jolloin henkilötunnus korjataan ja nimi muutetaan. Suomessa juridisen sukupuolen korjaamista ja sukupuolen korjaushoitoja säätelee translaki. Se tuli voimaan vuonna 2002, vaikka lainsäädännön puutteellisuus oli huomattu jo vuosikymmeniä aikaisemmin. Myös nykyisessä translaissa on ongelmia ihmisoikeusnäkökulmasta. Ihmisoikeusjärjestöjen mukaan henkilöllä tulisi olla itsemääräämisoikeus juridiseen sukupuoleensa. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöllä tulisi olla mahdollisuus määrittää sukupuolensa oman tahdon mukaisesti.

Juridisen sukupuolen vahvistaminen tulisi erottaa hoitojärjestelmästä ja lääketieteellisistä vaatimuksista. Ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ongelmana Suomessa ovat erityisesti translain asettamat ehdot sukupuolen juridiselle vahvistamiselle: lisääntymiskyvyttömyysvaatimus, naimattomuusvaatimus, 18 vuoden ikäraja, vaatimus lääketieteellisestä selvityksestä sekä vaatimus tietyssä sukupuoliroolissa elämisestä. Lisääntymiskyvyttömyys tulee todistaa esimerkiksi lääkärin lausunnolla hormonihoidossa olemisesta. Jos henkilö on naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, tulee rekisteröity parisuhde muuttua avioliitoksi tai avioliitto rekisteröidyksi parisuhteeksi sukupuolen juridiseksi vahvistamiseksi. Suomi on saanut kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä useita suosituksia juridisen sukupuolen vahvistamisen menettelyiden muuttamiseksi (ks. Amnesty International 2014).

www.transtukipiste.fi > Tietoa sukupuolesta > Sukupuolen korjaus Suomessa

1.3 Muunsukupuolisuus (transgenderiys)

Muunsukupuolinen (transgender) voi tarkoittaa ihmistä, joka ei koe kuuluvansa selkeästi mies- eikä naissukupuoleen. Hän voi elää mieheyden ja naiseuden rajalla, välillä tai ulkopuolella. Henkilö voi määritellä itsensä myös sukupuolettomaksi, monisukupuoliseksi tai joksikin muuksi. Ikäihmisellä ei välttämättä ole ollut niemeä tälle kokemukselle, koska tietoa aiheesta ei ole ollut saatavilla.

Henkilö voi kokea sukupuoliristiriitaa ja tarvita sukupuolen korjaushoitoja. Ruumiillisia sukupuoliominaisuuksia muuttavien hoitojen tarve

on yksilöllinen. Naisen kehoon syntynyt henkilö voi esimerkiksi muutoin olla tyytyväinen omaan kehoonsa, mutta tarvitsee rintojen poistoleikkauksen, sillä ei koe rintoja omakseen, ja ne aiheuttavat voimakasta ahdistusta. Osa tarvitsee hormonihoitoja. Usein vertaistuki tai keskusteluapu koetaan tarpeelliseksi ja tärkeäksi. Ammattilaisen on hyvä tietää, mihin sukupuoli-identiteettiään pohtivan henkilön voi ohjata. Vertaistukea ja keskustelua tarjotaan muun muassa Transtukipiste.

1.4 Transvestisuus

Sukupuolen ilmaisu käsittää ihmisen käyttäytymisen ja ulkoisen olemuksen, jolla hän viestii sukupuolestaan. Transvestiitti on ihminen, jolla on kyky eläytyä sekä mieheksi että naiseksi ja tarve ilmentää molempia puolia itsessään aika ajoin. Sukupuolen ilmaisuun haetaan vahvistusta laittautumalla ja pukeutumalla.

Asiallista tietoa transvestisuudesta ei ole aikaisemmin juuri ollut yleisesti saatavilla, joten tietoa on voitu saada esimerkiksi pornolehdistä. Tästäkin johtuen transvestisuus yhdistetään joskus virheellisesti vain seksikäyttäytymiseen. Transvestisuudessa ei ole pääsääntöisesti kyse seksuaalisen mielihyvän saamisesta, vaan omaa hyvinvointia tukevasta sukupuolen ilmaisusta. Transvestisuus yhdistetään usein myös drag-kulttuuriin, jossa on kuitenkin kyse sukupuolinormeja haastavasta taidemuodosta, joka ei välttämättä kytkeydy suoraan esiintyjän identiteettiin.

Kielteisten asenteiden vuoksi moni transvestiitti salaa sukupuolen ilmaisun tarpeensa kumppaniltaan, läheisiltään tai lapsiltaan ja yrittää päästä siitä eroon. Transvestiitille on tärkeää mahdollisuus toteuttaa itseään ja tulla kohdatuksi juuri siinä sukupuolella, jota hän kulloinkin ilmentää. Jokainen reagoi yksilöllisellä tavalla tämän tarpeen huomiotta jättämiseen, kuten esimerkik-

si psyykkisenä ja/tai fyysisenä oireiluna. Sukupuolen ilmaisun tarpeen huomioon ottaminen tukee ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Transvestisuutta ei tarvitse eikä voi hoitaa – se on ihmisen ominaisuus. Transvestisuus oli kuitenkin aiemmin mukana Suomen sairausluokituksessa, jonka jälkeen se poistettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen päätöksellä vuonna 2011.

Transvestiitin kannalta on merkittävää, että sukupuolen ilmaisuun liittyvät tarpeet otetaan huomioon myös palveluntarpeita kartoitettaessa sekä palvelu- tai hoitosuunnitelmaa laadittaessa. Myös asiallinen kirjaaminen tulee ottaa huomioon. Olisikin tärkeää tiedustella sukupuolen ilmaisuun liittyviä toiveita ja tarpeita asiakkailta suunnitellusti, luonnollisena osana ihmisen kokonaisvaltaista hoitoa sekä huolenpitoa. Työyhteisössä on tärkeä luoda moninaisuutta huomioon ottava toimintakulttuuri ja tehdä työtä ohjaavat yhdenvertaisuutta edistävät periaatteet näkyväksi sekä työntekijöille että palvelunkäyttäjille.

Dreamwear Club ry > Vertaistukea ja tietoa transvestiiteille ja puolisoille

Setan Haluaisin pystyä kertomaan -video > Eveliinan sekä Thean ja Gittan tarinat

1.5 INTERSUKUPUOLISUUS

Vuosittain syntyy lapsia, joita ei voida syntymän hetkellä määritellä sukupuoleltaan tytöiksi tai pojiksi. Intersukupuolisuudessa on kyse erilaisista synnynnäisistä tiloista, joissa yleensä ihmisen sukupuolta määrittelevät fyysiset tekijät tai ominaisuudet, kuten kromosomit tai sukuelimet, eivät ole yksiselitteisesti miehen tai naisen. Joskus oma intersukupuolinen tila voi ilmetä vasta myöhemmässä vaiheessa elämää, esimerkiksi lapsettomuushoitosten yhteydessä.

The Intersex Society of North America -järjestön mukaan 0,15 prosentilla ihmisistä on syntyessään intersukupuolinen tila (ks. Huuska 2014). Joillakin ihmisille intersukupuolisuus voi olla omaksi koettu sukupuoli-identiteetti, kun taas toisille ei.

lääkkäämmistä intersukupuolisista henkilöistä on erittäin vähän tutkimustietoa. Suomessa joillakin 1950-luvulla ja sen jälkeen syntyneille intersukupuolisille ihmisille on lapsina tehty genitaalialueiden leikkauksia, jotta sukuelimet vastaisivat naisen tai miehen sukuelimiä. Intersukupuolisilla voi olla takanaan useita leikkauksia ja tutkimuksia. Monille nyt vanhuspalvelujen piiriin tuleville ja mahdollisesti palvelujen parissa jo oleville intersukupuolisille ei ole koskaan kerrottu, miksi heille on lapsena tehty tutkimuksia ja leikkauksia tai annettu lääkitystä. Yleiseen hoitokäytän-

töön on kuulunut asian salaaminen lapselta. (ks. Irni 2013.)

Ihminen on voinut elämän myöhemmässä vaiheessa pohtia sitä, minkä vuoksi hänen sukuelimiään on leikattu tai miksi häntä on tutkittu. Mieleen voi tulla muistikuvat sairaalakäynneistä ja leikkauksista. Kokemukset voivat nousta pintaan esimerkiksi muistisairaudesta kohdalla. Aikaisemmin elämän varrella koettujen leikkausten tai tutkimusten myötä syntyneen hämmennyksen vuoksi henkilön voi olla vaikea esimerkiksi ottaa vastaan intiimialueille kohdistuvia hoitotoimenpiteitä. Joillakin intersukupuolisilla henkilöillä on käytössä elämänmittainen hormonihoito, joka tulee ottaa huomioon lääkehoidon suunnittelussa ja seurannassa myös vanhustyössä.

Intersukupuoliset lapset on määritelty lapsena kaksisukupuolijärjestelmän mukaan joko tytöiksi tai pojiksi. Oman sukupuoli-identiteetin pohtiminen tai sukupuolen korjaaminen voi tulla ajankohtaiseksi elämän myöhemmässä vaiheessa, jos esimerkiksi lapsena tytöksi leikatun henkilön kokemus omasta sukupuolesta ei vastaa lapsuudessa määriteltyä.

www.transtukipiste.fi > Tietoa sukupuolesta

2 SEKSUAALISEN SUUNTAUTUMISEN MONINAISUUS

Ihmisen sukupuolen perusteella ei voi tehdä oletuksia siitä, kehen hän tuntee vetoa tai kuka hänen kumppaninsa on. Emme voi päätellä ikäihmisen seksuaalista suuntautumista hänen sukupuolestaan. Se, että ihminen kuuluu sukupuolivähemmistöön, ei tarkoita, että hän kuuluisi myös seksuaalivähemmistöön. Seksuaalivähemmistöt ja sukupuolivähemmistöt ovat kaksi eri asiaa. Ihminen voi kuitenkin kuulua sekä sukupuoli- että seksuaalivähemmistöön.

Seksuaalinen suuntautuminen kertoo siitä, kehen henkilö tuntee emotionaalista ja/tai eroottista vetovoimaa. Yksinkertaistetusti heterot tuntevat vetoa eri sukupuoleen kuin omaansa, homot ovat miehiä, jotka tuntevat vetoa miehiin

ja lesbot ovat naisia, jotka tuntevat vetoa naisiin. Biseksuaaliset henkilöt voivat tuntea vetoa moneen eri sukupuoleen tai kiinnostuksen kohteen sukupuolella ei ole merkitystä. Ihminen voi määrittellä myös tuntevansa vetoa erityisesti transihmisiä kohtaan. Seksuaalinen suuntautuminen ja siihen liittyvä sosiaalinen identiteetti voivat olla tärkeitä voimavaroja ihmisen elämässä.

Ihmisen seksikäyttäytyminen on yksilöllistä eikä seksuaalinen suuntautuminen itsessään vielä kerro meille siitä. Monilla heteroiksi itsensä määrittelevillä on esimerkiksi voinut elämänsä aikana olla seksuaalisia kokemuksia samaa sukupuolta olevien kanssa tai romanttisia tuntemuk-

sia heitä kohtaan. Myös homoksi itsensä määrittelevällä on voinut olla suhteita eri sukupuolta oleviin henkilöihin.

Seksuaalinen suuntautuminen ei ole valinta eikä sitä voi tai tarvitse muuttaa hoidoilla tai terapialla. Sen sijaan kokemus omasta seksuaalisesta suuntautumisesta voi olla erilainen eri elämänvaiheissa. Oman seksuaalisen suuntautumisen selkiytyminen voi tapahtua myös vanhemmalla iällä, kun ihminen alkaa tuntea itsensä paremmin. Monet vanhempiin ikäpolviin kuuluvista eivät käytä sanoja ”homo” tai ”lesbo”. Sen sijaan he voivat puhua esimerkiksi meikäläisistä tai sydänystävistä.

”Että vähemmistöön kuulumista ei hyssyteltäisi tai vaiettaisi kuoliaaksi silloin kun ikääntynyt henkilö ei sitä itse toivo vaan kokee sen voimavarana. Vaikka seksuaalinen aktiivisuus olisikin jo jäänyt taka-alalle, siihen kytkeytyvä identiteetti ja elämäkokemus voivat silti olla elämän suola.”
Visioi vanhuutesi -kyselyyn vastannut henkilö (2012)

2.1 Heteronormi ja hetero-oletus

Heteronormatiivisuus on ajattelutapa, jossa heterous nähdään kaikkia muita seksuaalisia suuntautumisia toivotumpana, luonnollisempana ja parempana.

Heteronormatiivisuus liittyy läheisesti hetero-olettamukseen. Hetero-oletus tarkoittaa, että ajatteleme kaikkien olevan heteroita. Sen mukaan ihmiset jakautuvat kahteen sukupuoleen, jotka haluavat toisiaan tietyllä tavalla. Hetero-olettamus on kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ajattelumalli. Hetero-olettamus tulee esille esi-

merkiksi tiedusteltaessa automaattisesti vanhuspalvelujen asiakkailta aviovaimosta tai aviomiehstä. Vanhustyön lomakkeista löytyy harvoin mahdollisuus rastittaa siviilisäädiksi rekisteröity parisuhde, vaikka se on ollut olemassa jo vuodesta 2002 lähtien.

Normit ovat kulttuurimme tuotoksia. Niitä voidaan purkaa, kun ymmärrämme, miten rajoitavia ja haitallisia osa niistä voi olla. Muutokseen tarvitsee vain hieman motivaatiota, ei niinkään taloudellisia tai ajallisia resursseja.

3 QUEER

Queer on poliittinen ja akateeminen näkökulma, joka kyseenalaistaa yhteiskunnan sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä normeja. Yhä useammalle queer on myös identiteetti, jonka kuvaamiseksi perinteiset sukupuoli- tai seksuaalista suuntautumista määrittelevät sanat ovat liian rajoittavia. Näin myös sukupuoliennemmistöön kuuluva ja/tai heteroksi itsensä

määrittävä henkilö voi olla queer.

Queer oli alkujaan myös haukkumasana, jonka homoaktivistit ottivat omakseen, ja jonka merkitys on viime vuosikymmeninä laajentunut. Tämä käsite tulee melko harvoin vastaan vanhuspalveluissa. Se on kuitenkin osa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä käytettävää yhteistä lyhennettä hltbiq.

LÄHTEET

Amnesty International 2014. *The state decides who I am: Lack of legal gender recognition for transgender people in Europe*. London: Amnesty International Ltd.

Huuska, M. (toim.) 2012. *Sukupuolen moninaisuus. Opas sukupuolen moninaisuudesta kaikille aiheesta kiinnostuneille*. Transtukupiste. Seta ry.

Irni, S. 2013. *Sukupuolivähemmistöt*. Teoksessa Irni, S. & Wickman, J. (toim.), *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet*. Helsinki: Seta. Seta-julkaisuja 20. 3. korjattu painos. 9–37.

Jalava, J. 2013. *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen toiveet ja tarpeet yhdenvertaiseen vanhuuteen*. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Vanhustyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Suhonen, M. 2007. *Transsukupuolisuuden näkymätön historia*. Teoksessa Mustola, K. & Pakkanen, J. (toim.), *Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like. 59–63.

Transtukupiste. *Sukupuolen korjaus Suomessa*. <http://transtukupiste.fi/sukupuolen-korjaus-suomessa/>. Haettu 23.6.2014

Trasek ry. *Sukupuolenkorjaus*. <http://trasek.fi/perustietoa/sukupuolenkorjaus/>. Haettu 12.7.2013

Valtonen, S. 2012. *Yhdenvertainen vanhuus -projekti. Raportti vanhustyöntekijöille suunnatun kyselyn tuloksista*.

Wickman, J. 2013. *Seksuaalivähemmistöt*. Teoksessa Irni, S. & Wickman, J. (toim.), *Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet*. Helsinki: Seta. Seta-julkaisuja 20. 3. korjattu painos. 38–72.

Yhdenvertainen vanhuus -projektin vanhustyön tietokirjasto 2014
© Seta ry

Artikkeli on vapaasti hyödynnettävissä vanhushpalveluiden kehittämisessä

Kannen kuva Martu Väisänen